

Litt om Karl XII

Sveriges konge fra 1697 - 1718

Leif Hamre gjenoppgaget Gjellebekk skanser i krattskogen langs Kongeveien i retning mot Kristiania. Det var disse skansene kong Karl XII av Sverige i 1716 ikke våget seg på å erobre og i forbindelse med vår feiring nå i 2016 at dette er 300 år siden, bør vi vel ha med litt om selve Kungen også.

Karl XII, 1682 - 1718 var eldste sønn av Karl XI, 1655 – 97. Ved farens død ble han som tronarving konge alt som 15 åring i året 1697.

Hans forhistorie må ha preget ham mye, mente vår Leif Hamre; sitt eget tragisk korte levnetssløp innbefattet, og ved objektive studier av hans histories forløp både før og etter hans værende må vi vel langt på vei være enig.

For å starte med slutten av hans æra først og hans general Armfelts felttog mot Trøndelag med et redselsfullt tilbaketog over Tydalsfjellene i januar 1719, måneden før i desember 1718 fikk han den tragiske meldingen om Kungens død ved Fredriks-hald. Det ble til snøstorm over vidda og hele 2/3 av armeen, vel 3000 soldater omkom på hjemturen. De frøs i hjel, ganske så utmattet. En pyramide av stein oppe på vidda på vei til Tydal øst av Holtålen i Gauldal markerer tragedien.

Så tilbake til Kungens far, Karl XI: Han var pådriver i å styrke den svenske kongemakten og i slaget ved Lund i 1676 sikret han under et vellykket felttog Skåne fra Danmark og over til Sverige for all fremtid. Videre ble et kongelig enevelde stadfestet av ham i Sverige i 1682. Dette ble deler i arven Karl XII fikk.

Vi bør videre tenke på hva en 15 årlig Karl XII var beredt til og hva som var rikerts krav og oppgaver, mente Leif Hamre. Blant annet gjaldt det et såkalt «indelningsverket» som faren også hadde innført: Sverige fikk en fast hær på ca. 40 000 bondesoldater, de såkalte «karolinerna» og krigsflåten ble også betydelig fornyet og utvidet¹.

Hva ville vel være mere rimelig for en 15 årings oppstart enn å følge opp sin mektige fars fotspor? Historien beskriver videre at han etter hvert ble en dreven militær hærfører, men «Den store nordiske krig» hopper vi her over og helt frem til at han i sitt sikkert unge overmote også ville prøve seg på å tilintetgjøre den russiske hoved armé i slaget ved Poltava i 1709. Det gikk som kjent skikkelig galt. Etter nederlaget flyktet han til Tyrkia, i flg. leksikon, det vil bli for snaut og herfra vil jeg avvike

litt til egne notater over hva som har blitt hørt fra andre kilder: Historiske illustrasjoner fra datids slagmarker beskriver gjerne at de stridende styrker i prangende uniformer sto mot hverandre mere eller mindre i geledd og med datidens håndvåpen klare for hugg. Å gå i dybden om dette er håpløst, men det menes at Kungen i sirkelen av sine egne var ganske langt fremme og fikk et sabelhugg i låret, og med det ble det hardt å stå oppreist. Det var faktisk dags for retrett og de lojale stridene på Kungens side fikk dratt ham med seg på bakken ned til elven Dnjepr hvor de hadde gjemt en båt. Der lykkes de i å få den sårede majestet ombord hvorpå de unnslopp fra slagmarken nedover elven. Det har videre blitt nevnt at kun ca. 40 stridsdyktige fulgte Kungen videre på sin ferd, hvis pålitelige kilder har vært riktig. Om resten av den svenske hær på stedet vet vi ingenting.

Tyrkia nevnt, men mere bestemt ankom og forble Kungen i Bender i dag Moldvia på europeisk fastland. Deres tilhold der ble nær 5 år før avreise hjemover og som ryttere til hest. Ca. 14 dager tok ferden frem til Stralsund ved Østersjøen i 1714, i dag Tyskland.

I 1715 kom de endelig tilbake til Sverige med en oppgave som ventet: både å få til en intens økonomisk og militær gjenreisning av landet. Naturlig nok etter et så langt kongelig fravær hadde en ulmet misnøye startet og dermed sto kanskje Norge for tur for å dempe intern kritikk?

I historiebøker beskrives Karl XII både som «Hjältekungen», men av andre igjen ble han kritisert for sin eventyrpolitikk, men i alle fall som feltherre var han allment anerkjent viser beskrivelser. Det samme mente også Leif Hamre etter sine studier, han var jo opprinnelig også en profesjonell militær offiser. Ellers, av nåtids svensker har jeg faktisk hørt oppnavnet «Kalle Dusin». I 1718 falt Karl XII for ei kule i tinningen under beleiringen av Fredriksten festning i Halden og de mange spekulasjoner om hvor kulen kom ifra får vi nok aldri å vite.

Av Oddvard Johnsen,
Lier Rotary Klubb

¹Referanser: Aschehoug og Gyldendals STORE NORSKE leksikon